

Опалюк Тетяна Леонідівна –

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри соціальної педагогіки й соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Коло наукових інтересів: дослідження дидактичних засад формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

e-mail: pidgorna87@ukr.net

DOI 10.32405/2411-1317-2018-3-118-125

УДК 378.147.091.31-051:159.955.4

ТАКСОНОМІЧНА ЄДНІСТЬ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Запропонована наукова праця присвячена аналізу таксономічної єдності дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Наукове значення статті полягає в тому, що в ній визначено й обґрунтовано комплекс дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у їх таксономічній єдності на основі системного, системно-синергетичного, комплікативного, а також компетентнісного і таксономічного підходів до дослідження. У межах здійснюваного дослідження дидактичні умови трактуються як системотвірні, котрі центруються на навчальній діяльності в контексті вивчення гуманітарних дисциплін. Формування соціальної рефлексії розуміється як інтегральний процес створення соціальної й рефлексійної компетентностей, які у своєму цілісно-системному сприйнятті та взаємодії можуть функціонувати й виявлятися як компетентність більш високого ієрархічного порядку – соціально-рефлексійна компетентність майбутнього педагога.

Ключові слова: дидактика; вища школа; процес навчання; майбутній учитель; таксономія; дидактичні умови; соціальна рефлексія; гуманітарні дисципліни.

Постановка проблеми. Таксономічний підхід у формуванні комплексу дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя спрямований на те, щоб визначати й досліджувати їх у єдності та взаємозалежності не лише традиційно як компонентів комплексу, а й в інтеграційних зв'язках нижчого порядку, які прямо чи опосередковано впливають на ефективність процесу і можуть бути об'єктом діагностики, конструювання та управління.

Таксономія (від грец. *ταξοσειν* – «класифікація» і *νῦμος* – «наука») трактується як основа сучасного підходу до упорядкування, систематики, класифікування складноорганізованих, складноструктурованих багаторівневих систем, надто коли йдеться про особливу важливість дослідження характеру взаємозалежності, взаємопідпорядкованості, взаємодії її компонентів, що інтегрально продукують ефект емерджентності.

Комплікативність процесу полягає в складній архітектурі змістової організації соціальної рефлексії, відповідно, і багатогранності застосування, яка виходить за межі освітньої, професійної

діяльності й набуває ознак особистісної якості, що визначає можливість орієнтуватися у соціальному, власному життєвому просторі та, що саме головне, стати суб'єктом його творення, оптимізації за визначеними критеріями якості.

Зважаючи на складність і поліфункціональність досліджуваного феномену соціальної рефлексії, а також полісуб'єктність процесу формування соціально-рефлексійної компетентності майбутнього вчителя, предметом дослідження має стати комплекс умов, які відображають усі стратегії її об'єктивації, інтегрують потенційні можливості розвитку. Отож, виходимо з позиції, що дидактичні умови закономірно мають загальнопедагогічний контекст і специфікуються відповідно до особливостей, механізмів, форм і методів освітнього процесу, не абстрагуючись від більш широкого плану – педагогічного.

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічними, теоретико-практичними аспектами дослідження педагогічних умов і суто дидактичних умов професійної підготовки спеціаліста займалися такі науковці, як Н. Арістова, А. Алексюк, А. Денисенко, А. Дьомін, Р. Гуревич, В. Клочко, В. Ковальчук, М. Козяр, О.Малихін, В. Манько, О. Пехота, Н. Тверезовська та ін.

Означимо понятійний апарат проблеми. «Умова – філософська категорія, у якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність» [1, с. 482]. У тлумачному словнику української мови зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [2, с. 632].

Аналіз літературних джерел з проблем трактування і визначення дидактичних або, в цілому, педагогічних умов ефективності освітнього процесу у контексті різних його складових та аспектів свідчить про неоднозначність як підходів до дефініціювання цих науково-педагогічних категорій, так і позицій, покладених в основу їх класифікування. Наприклад, «умови» у дидактико-педагогічному аспекті вчені трактують як:

- категорію, що визначається як система певних необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені (О. Пехота) [3, с. 87];

- сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей [4, с. 98];

- сукупність об'єктивних можливостей і обставин, що супроводжують навчальний процес, які певним чином структуровані та спрямовані на досягнення визначеної педагогічної мети (В. Ледньов) [5, с. 56];

- взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність освітнього процесу й відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [6, с. 153–161];

- стійкий рухомий зв'язок, що відображає функціонування й розвиток процесу навчання [7, с. 131].

Навіть поверховий порівняльний аналіз трактування понять «дидактична умова», «педагогічна умова» свідчить про різночитання вже за відповідними позиціями (система певних форм, чинників, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, обставини, можливості, параметри, характеристики).

Мета статті. Автор має на меті визначити та обґрунтувати комплекс дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у їх таксономічній єдності на основі системного, системно-синергетичного, комплікативного, компетентнісного та таксономічного підходів до його дослідження.

Виклад основного матеріалу. Таксономічна єдність дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін представляє собою ієрархізований теоретичний конструкт з проєкцією на можливість створення єдності цих умов у освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти. Важливо врахувати їх значущість, взаємовплив, взаємодоповнюваність та взаємоперекриття певних лакун у реаліях ситуаційно-залежного, динамічного розгортання процесу формування досліджуваного дидактичного феномену.

У розробці таксономічного підходу до визначення дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя виходимо з трактування сутності поняття, обґрунтованого О. Малихіним на комплікаційно-комбінаторній основі: «Під дидактичними умовами ми розуміємо визначену комплексну сукупність потенційно містких дидактичних ресурсів і вихідних положень, створення й реалізація яких буде сприяти вдосконаленню процесу навчання з урахуванням постійно змінюваних вимог до якості отриманих знань, умінь, навичок, що у своїй структурно-функціональній єдності забезпечують формування необхідних компетенцій і компетентностей» [8].

Під час формування комплексу дидактичних умов, були враховані проблеми й недоліки, котрі супроводжують виявлення та визначення на дефініційному рівні дидактичних умов як певних дидактичних впливів (чинників, обставин, механізмів тощо) на ефективність освітнього процесу в цілому чи окремого різновиду навчальної діяльності зокрема.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що під час виявлення, конкретизації та формулювання сукупності дидактичних умов у контексті розуміння їх таксономічної єдності також були враховані сучасні методологічні підходи до трактування сутності соціальної рефлексії майбутнього вчителя; особливості компетентнісної, особистісно орієнтованої системи професійного навчання; потенційні можливості особистісного, професійного розвитку та саморозвитку студента з тенденцією до збільшення питомої ваги самоуправління в його структурі.

Таксономічний підхід до дослідження дидактичних умов розвитку соціальної рефлексії майбутнього вчителя обумовлений тим, що компетентнісна модель освітньої діяльності визначає необхідність системно-комплікативного трактування освітніх явищ, процесів, що допомагають зрозуміти їх сутнісну природу в комплексі зв'язків і залежностей, що визначають спосіб і механізми їх функціонування та розвитку.

Відповідно до зазначених позицій процес формування соціально-рефлексійної компетентності майбутнього вчителя позиціонуємо через інтегральну структурно-функціональну модель концептуально об'єднаної дидактичної системи, що реалізується на засадах інтеріоризації соціокультурного та фахово-предметного знання й передбачає визначення, структурування та дефініцію змістово-сутнісного розуміння відповідного комплексу дидактичних умов, створення яких трактується як фундаційна основа імплементації цієї системи в освітній процес, орієнтований на професійну підготовку педагога.

Отже, базові умови визначаються, структуруються, класифікуються на основі: системотвірних цілей моделі; концептуальних засад її реалізації, що отримали відповідне теоретичне обґрунтування, а також визначених у моделі функціональних блок-конструктів системи (психодидактичної пропедевтики, мотивації вияву соціальної суб'єктності в освітньому процесі, інтеріоризації змісту соціально значущої підготовки, активації соціокогнітивних процесів в інтегрованій освітній діяльності); виявлення критеріїв, показників та опис рівнів вияву функціонального результату як сформованості соціально-рефлексійної компетентності майбутнього вчителя.

Таким чином, дидактичні умови реалізують як: *інтеграційно-об'єднувальну* функцію, оскільки задають відповідний спільний для всіх компонентів моделі змістовий контекст; *функціонально-діяльнісну*, а також *контрольно-регулювальну* платформи, вказуючи на ефективність процесу через дотримання умов як додаткових критеріїв-орієнтирів якості.

Вважаємо за необхідне вказати на те, що, досліджуючи такий складний процес, як формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя, нам важливо було формувати комплекс умов, які не лише врахують усі компоненти (соціальний, рефлексійний, професійний), а й забезпечуватимуть їх цілісну інтеграцію у створену дидактичну систему, максимально стимулюючи до її перманентної оптимізації, саморозвитку, коректуючи взаємовідносини між системою й умовами її ефективного функціонування та розвитку (*умови першого порядку – внутрішні*, як складова моделі забезпечення розвитку соціальної рефлексії студента; *умови другого порядку – зовнішні*, як умови розвитку синкретичної дидактичної системи).

Таксономічний підхід до трактування сутності та структурування дидактичних умов інтенсифікації розвитку соціально-рефлексійної компетентності майбутнього вчителя визначався на

основі концепції дослідження, що, насамперед, полягає у трактуванні сутності означеної компетентності як системно-синергетичного утворення, складноструктурованого феномену, у контексті якого активуються психічні процеси, що спонукають студента до самоактуалізації, самореалізації, посилення питомої ваги самоосвіти, самоуправління в освітньо-професійному, соціокультурному середовищі вищої педагогічної школи.

Інтегрально в основі процесу – активація соціосуб'єктних якостей особистості студента, які означають інтерактивний характер засвоєння необхідної системи знань (основа компетентнісної освіти), а відтак і їх інтеграцію в освітній, соціальний, професійний простори. Ці простори закономірно поєднуються в рамках особистісного досвіду кожного студента, забезпечують особистісну орієнтованість як організованого навчального процесу в контексті визначених освітніх стандартів і програми професійної підготовки відповідного рівня та спрямованості, так і самостійної самоосвітньої діяльності студента з професійного, особистісного саморозвитку.

Головні концептуальні позиції дослідження об'єктивувалися в інтегрально-функціональній моделі формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка на основі вищезазначених смислотвірних концептів проектує процесуальний аспект розвитку системи, центруючись на них. Головні принципи формування системи – інтегрованість, відкритість, динамічність.

Таким чином, головне завдання таксономічного підходу до дослідження дидактичних умов розвитку соціальної рефлексії майбутніх учителів полягає у визначенні оптимальної архітектури їх структурування, максимально враховуючи іманентні (внутрішньо притаманні) та спроектовані, тобто спеціально створені обставини, що впливають на ефективність функціонування системи, інтегруючи концептуально-сміслові конструкти (як системотвірні, що закладають платформу) та змістові, процесуально-технологічні, спрямовані на реалізацію конструктивних вищого порядку. У такий спосіб забезпечується продуктивність взаємовідносин і взаємовпливу як по вертикалі через інтеріоризацію концептуальних концептів у всі складові структури, так і по горизонталі, сприяючи оптимізації взаємодії між складовими системами – дидактичними умовами, вивіряючи доцільність їх об'єктивації та розвитку не як самодостатніх підсистем, а в комплексі, у тому числі взаємозбагачуючи їх.

Отож, основою ієрархічної побудови дидактичних умов є концептуально-методологічна конструктивна компонента (методологічний, психолого-дидактичний, теоретичний конструкти). Вона визначає особливості конструктивних, які відповідають за процес формування соціально-рефлексійної компетентності майбутнього педагога та проектує функціональний результат на рівні вертикального розгортання, поетапно забезпечуючи вищі рівні інтеграції соціальної та рефлексійної компетентностей.

До залежних процесуальних складових у рамках сформованої моделі віднесені операційно-змістова конструктивна компонента (конструкт мотивації соціалізації особистості майбутнього вчителя, когнітивно-змістовий та інструментально-діяльнісний конструкти); рефлексійно-результативна конструктивна компонента (діагностико-інструментальний та компетентнісно-результативний конструкти); соціально-верифікаційна конструктивна компонента (аналітико-статистичний та імплементаційно-пропедевтичний конструкти).

Таксономічна єдність цих умов ієрархізована на трьох рівнях:

- провідна дидактична умова;
- сукупність супідрядних дидактичних умов;
- конкретизовані умови (елементи умов) у межах кожної із супідрядних умов.

На рівні концептуально-методологічних засад визначена *провідна (системотвірна) дидактична умова формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін* – реалізація положень компетентнісного як парадигмально-визначального та сукупності інших методологічних підходів (урахування положень яких прямо чи опосередковано може бути впливовим) в організації процесу цілеспрямованого формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя як комплікативного конструкту, що включає компоненту мотивації, соціалі-

зації особистості майбутнього вчителя, когнітивно-змістову, інструментально-діяльнісну компоненти (на рівні горизонтального розгортання) та соціально-рефлексійну компонентність як єдність соціальної й рефлексійної компетентностей і функціональний результат (на рівні вертикального розгортання).

У контексті провідної дидактичної умови визначено комплекс *супідрядних дидактичних умов*. Перша супідрядна дидактична умова – *активація мотивації соціалізації особистості майбутнього вчителя на основі використання дидактичного потенціалу гуманітарних дисциплін*.

Трактуючи сутність зазначеної умови, виходили з позиції, що соціально-рефлексійна компетентність майбутнього вчителя найбільшою мірою пов'язана з:

а) потребою інтегруватися в соціально-педагогічне середовище вишу, у перспективі – соціально-педагогічне середовище школи;

б) значенням соціально-рефлексійної компетентності для власної соціалізації, у тому числі мікросоціуму як життєвого простору, сфери найближчого оточення, соціокультурного середовища регіону задля задоволення особистісних духовно-естетичних, інтелектуальних, розвивальних потреб та ін.;

в) необхідністю формувати соціально-рефлексійні компетентності у майбутніх школярів.

Така поліфункціональність мотивації визначає необхідність поліаспектної діяльності, яка інтегрально має об'єктивуватися в навчанні, що на професійному рівні задає вектори всього спектру зазначених вище спрямувань.

Друга супідрядна дидактична умова – *створення ІТ-соціодидактичного середовища для активації навчання гуманітарних дисциплін на засадах соціалізації їх змісту*.

Соціально орієнтоване освітнє середовище вишу, яке, з одного боку, продукує сприятливі умови для особистісної самореалізації студента, формування професійно-педагогічної компетентності в комплексі всіх її складових, соціально-рефлексійної компетентності в тому числі, з іншого – забезпечує безконфліктну інтеграцію студента в освітнє, соціально означене середовище університету на основі актуалізації механізмів рефлексії, адаптації, самоактуалізації, приймаючи відповідні моделі поведінки, сформованої культури особистісних взаємовідносин.

Третя супідрядна дидактична умова – *застосування інтерактивних технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, спрямованих на варіативне залучення студентів до соціально значущих навчальних і позанавчальних ситуацій* – передбачає:

- дотримання принципів варіативності навчання, забезпечуючи відповідність рівню сформованості соціально-рефлексійної компетентності студентів (для групових форм навчання), студента (для індивідуальної);
- орієнтацію на домінуючі потреби, виходячи зі структури розвитку соціальної рефлексії, рівня інтелектуальних здібностей студента, сформованості навчальної діяльності (готовності до навчання в режимі інтерактивних технологій);
- пріоритетність використання інтерактивних методів, форм і технологій організації навчальної діяльності студентів, що реалізуються на міждисциплінарному, метапредметному рівнях; можливість виконання завдань, використовуючи набутий досвід аналітико-рефлексійної діяльності, опрацьовуючи різні дотичні до соціально-педагогічної діяльності сегменти та їх навчально-методичний інструментарій;
- орієнтованість на удосконалення системи організації (самоорганізації) навчальної діяльності, поетапно нарощуючи рівень особистісної орієнтованості методики та стилю, збільшення питомої ваги самостійної навчальної діяльності.

Четверта супідрядна дидактична умова – *урізноманітнення дидактико-методичного забезпечення для індивідуалізації та диференціації соціально-орієнтованої рефлексійної діяльності студентів педагогічного університету* – передбачає:

- дотримання принципів індивідуалізації, диференціації навчання, забезпечуючи відповідність рівню сформованості соціально-рефлексійної компетентності студентів;

- поєднання організованого навчання з неформальним, дистанційним, культивуючи форми та методи самоосвіти з відповідним дидактико-методичним супроводом;
- формування дидактико-методичного забезпечення розвитку соціальної рефлексії студента відповідно до стандартів компетентнісної освіти, орієнтованої на професійне навчання студента на основі «Я-концепції» з тенденцією до переходу на індивідуальну траєкторію професійного розвитку та саморозвитку, як і розвитку соціально-рефлексійної компетентності;
- посилення принципу елективності у навчальному процесі стосовно прогнозованого, проєктованого як оптимальний рівня навчальних досягнень, перспектив оволодіння соціально-рефлексійною компетентністю, рівня складності навчальних завдань, вибору навчальних дисциплін (у межах елективних курсів).

П'ята супідрядна дидактична умова – *підготовка діагностичного інструментарію для визначення рівня вияву соціально-рефлексійної компетентності як функціонального результату процесу формування соціальної рефлексії* – передбачає:

- трактування діагностичного етапу формування соціальної рефлексії майбутнього педагога як необхідного не лише з позиції оцінки ефективності процесу, а більшою мірою як можливості науково обґрунтованого проєктування перспектив його подальшого розвитку;
- формування пакетів діагностичного інструментарію для зовнішнього контролю, що здійснюється викладачем, а також самоконтролю, який реалізується самим студентом;
- тенденція переходу від діагностики до самодіагностики, від аналізу до самоаналізу, від контролю до самоконтролю по мірі нарощування управлінської компетентності студента, персоналізації траєкторії розвитку соціальної рефлексії в системі його професійної підготовки.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проблема дослідження дидактичних умов формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у їх таксономічній єдності складна та багатоаспектна.

На концептуально-методологічному рівні слід зацентрувати увагу на ролі саме розуміння важливості стратегічно-перспективного бачення й усвідомлення глобальної доцільності створення *провідної (системотвірної) дидактичної умови формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*. Ця умова передбачає реалізацію положень компетентнісного як парадигмально-визначального та сукупності інших методологічних підходів (урахування положень яких прямо чи опосередковано може бути впливовим) в організації процесу цілеспрямованого формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя як комплікативного конструкту, що включає компоненту мотивації соціалізації особистості майбутнього вчителя, когнітивно-змістову компоненту, інструментально-діяльнісну компоненту (на рівні горизонтального розгортання), соціально-рефлексійну компонентність як єдність соціальної та рефлексійної компетентностей, функціональний результат (на рівні вертикального розгортання). Саме тому провідна дидактична умова має найвищий ієрархічний статус, реалізуючи визначальну (спрямовуючу, проєктувальну) та об'єднуючу функції (умова, що задає оптимальні парадигми та конструкти поетапного формування соціально-рефлексійної компетентності студента), а також забезпечуючи продуктивність взаємовідносин і взаємодії компонентів цього виду компетентності між собою.

Стратегічна мета створеного теоретичного конструкту з ієрархізованою побудовою провідної та супідрядних дидактичних умов визначає можливість їх практичної реалізації в комплексі природних зв'язків і взаємозалежностей.

Перспективи дослідження проблеми вбачаємо у більш глибокому та системному вивченні субкомпонентних умов, котрі мають бути максимально конкретизовані дидактичними впливами й механізмами на рівні застосування новітніх технологій, форм, методів, прийомів і засобів цілеспрямованого формування й розвитку соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Також потребують подальшої розробки підходи до структурування їх таксономічної єдності в конфігурації, яку будуть диктувати різні дослідницькі пріоритети, ракурси вивчення проблеми – аж до створення студентом власних, орієнтованих на індивідуальну траєкторію розвитку.

Використані джерела

1. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. – Київ: Аконті, 1999. – Т. 2. – 910 с.
3. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / [авт.-упор. О. М. Пехота]. – Київ : А.С.К., 2003. – 240 с.
4. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05/ Марина Олександрівна Малькова.; Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 252 с.
5. Леднев В. С. Научное образование: развитие способностей к научному творчеству / Вадим Семёнович Леднев. – 2-е изд., испр. – М.: МГАУ, 2002. – 119 с.
6. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. – Київ, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
8. Малихін О. В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі) [Електронний ресурс] / О. В. Малихін // Наукові праці [Чорномор. держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Педагогіка. – 2013. – Т. 215, вип. 203. – С. 11–14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_4 (дата звернення 05.05.2018). – Назва з екрана.
9. Опалюк Т. Л. Соціальна рефлексія майбутнього вчителя: зміст, сутність, структура/ Т. Л. Опалюк // International academy journal «Web of Scholar». – 2018. – № 1(19), vol.4, January. – P. 29–33
10. Opaliuk T. L. Forms, methods, techniques, and means for purposeful formation of future teacher's social reflexion / Opaliuk T. L. // Perspectives of research and development: Collection of scientific articles. – Dublin, 2017. – P. 158–164.

References

1. Fylosofskiy entsyklopedycheskyi slovar / [hl. red.: L. F. Ylychev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. H. Panov]. – M. : Sov. entsykl., 1983. – 840 s.
2. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy: u 4 t. – Kyiv: Akonit, 1999. – T. 2. – 910 s.
3. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia pedahohichnykh tekhnolohii / [avt.-upor. O. M. Piekhota]. – Kyiv : A.S.K., 2003. – 240 s.
4. Malkova M. O. Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do vzaemodii z deviantnymy pidlitkamy: dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.05/ Maryna Oleksandrivna Malkova.; Luhansk. nats. ped. un-t im. Tarasa Shevchenka. – Luhansk, 2006. – 252 s.
5. Lednev V. S. Nauchnoe obrazovanye: razvytye sposobnostei k nauchnomu tvorchestvu / Vadym Semënovych Lednev. – 2-e yzd., yspr. – M.: MHAU, 2002. – 119 s.
6. Manko V. M. Dydaktychni umovy formuvannia u studentiv profesiino-piznavalnoho interesu do spetsialnykh dystsyplin / V. M. Manko // Sotsializatsiia osobystosti: zb. nauk. pr. / Nats. ped. un-t im. M. Drahomanova. – Kyiv, 2000. – Vyp. 2. – S. 153–161.
7. Honcharenko S. Ukrainskiy pedahohichnyi slovnyk / Semen Honcharenko. – K.: Lybid, 1997. – 375 s.
8. Malykhin O. V. Metodolohichni osnovy vyznachennia dydaktychnykh umov u doslidzhenniakh z teorii navchannia (u vyshchii shkoli) [Elektronnyi resurs] / O. V. Malykhin // Naukovi pratsi [Chornomor. derzh. un-tu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]. Serii: Pedahohika. – 2013. – T. 215, vyp. 203. – S. 11–14. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_4 (data zvernennia 05.05.2018). – Nazva z ekrana.
9. Opaliuk T. L. Sotsialna refleksiiia maibutnoho vchytelia: zmist, sutnist, struktura/ T. L. Opaliuk // International academy journal «Web of Scholar». – 2018. – № 1(19), vol.4, January. – P. 29–33
10. Opaliuk T. L. Forms, methods, techniques, and means for purposeful formation of future teachers social reflexion / Opaliuk T. L. // Perspectives of research and development: Collection of scientific articles. – Dublin, 2017. – P. 158–164.

Опалюк Т. Л., кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры социальной педагогики и социальной работы Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко

ТАКСОНОМИЧЕСКОЕ ЕДИНСТВО ДИДАКТИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

Предложенная научная работа посвящена анализу таксономической единства дидактических условий формирования социальной рефлексии будущего учителя. Научное значение статьи заключается в том, что ней определены и обоснованы дидактические условия формирования социальной рефлексии будущего учителя в процессе изучения гуманитарных дисциплин в их таксономическом единстве на основе системного и системно-синергетического, компликативного, а также компетентностного и таксономического подходов к его исследованию.

В рамках осуществляемого исследования дидактические условия трактуются как системообразующие, которые центрируются на учебной деятельности в контексте изучения гуманитарных дисциплин. Формирование социальной рефлексии понимается как интегральный процесс формирования социальной и рефлексивных компетенций, которые в своем целостно-системном восприятии и взаимодействия могут функционировать и проявляться как компетентность более высокого иерархического порядка – социально-рефлексивная компетентность будущего педагога.

Ключевые слова: дидактика; высшая школа; процесс обучения; будущий учитель; таксономия; дидактические условия; социальная рефлексия; гуманитарные дисциплины.

Opaliuk T., Ph.D. in Pedagogic Sciences, Assistant lecturer in the Department of Social Pedagogy and Social Work Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, Kamianets-Podilskyi

TAXONOMIC UNITY OF DIDACTICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF SOCIAL REFLEXION OF A FUTURE TEACHER IN THE HUMANITARIAN DISCIPLINE STUDY PROCESS

This scientific work is devoted to the analysis of the taxonomic unity of didactic conditions for the formation of social reflection of a future teacher in the humanitarian disciplines study process. The scientific significance of the article lies in the fact that we determined and substantiated the complex of didactic conditions for the formation of social reflection of a future teacher in the process of humanitarian disciplines studying in their taxonomic unity based on the consideration of the position of system and system-synergistic, complicated, as well as competence and taxonomic approaches to its research.

Within the framework of this study, the didactic conditions are treated as system-based, focusing on learning activities in the context of studying humanitarian disciplines. However, since it is about the formation of social reflection as a component (and as a mechanism for the formation) of social, reflexive and socio-reflexive competences of a future teacher, it is important to investigate the problem in a broader – pedagogical context.

The problem of consideration the didactic conditions for the formation of social reflection of a future teacher in the process of humanitarian disciplines studying in their taxonomic unity is complex and multifaceted. The main purpose of the theoretical construct created with the hierarchical construction of the leading and subordinate didactic conditions determines the possibility of their practical realization in the complex of natural connections and interdependencies.

We see the perspective of this problem studying in a more profound and systematic investigation of the didactic conditions for the formation of teacher's social reflection competence, as well as the further development of approaches to structuring taxonomic unity in the configuration that will dictate different research priorities, the aspects of studying the problem – up to the creation of student's own approaches, oriented on the individual trajectory of development.

Key words: didactic conditions; social reflection; future teacher; didactics; taxonomy; learning process; humanitarian disciplines; higher school.